

Dohnányi Ernő hagyatéka hazaszállítása, 1. szakasz

Dohnányi Ernő (1877-1960) zeneszerző, zongoraművész és karmester, a 20. század első fele magyar zenetörténetének legnagyobb hatású *all-round* muzsikusa előadóművészként-kamaramuzsikusként, zeneakadémiai tanárként és igazgatóként, a Filharmónia Társaság elnökkarnagyaként, a Magyar Rádió zenei osztályának igazgatójaként mindenki másnál nagyobb hatást gyakorolt a két világháború közötti Magyarország zeneéletére. Miközben a Horthy-rezsim idején szinte minden jelentős zenei és kulturális esemény szálai az ő kezében futottak össze – gondoljunk csak Kodály Zoltán *Psalmus Hungaricus*ának és Bartók Béla *Táncszvitjének* 1923-as bemutatójára Pest, Buda és Óbuda egyesítésének 50. évfordulóján –, 1945 utáni tudományos és zenész szakmai recepcióját negatívan befolyásolta a vád, amely szerint Dohnányi parlamenti képviselőként náci kollaboráns volt. A méltányos-méltó szakmai értékelést jelentősen megnehezítette, hogy 1944-ben Dohnányi elmenekült Magyarországról, 1948-tól Argentínában, majd 1949-től az Amerikai Egyesült Államokban, a floridai Tallahassee-ben telepedett le, ahol a Florida State University tanáraként tevékenykedett haláláig. A vádak mind a mai napig bizonyítatlanok maradtak, ám Dohnányi személyének és pályájának rehabilitása a hazai zenei és kulturális közgondolkodásban csak részben valósult meg.

Kétségtelen, hogy a rendszerváltás jelentős változást hozott Dohnányi zenei és tudományos újra-befogadásában. Mindez nemcsak abban mutatkozik meg, hogy 1990-ben posthumus Kossuth-díjat kapott, hanem abban is, hogy művei rendre elhangoznak hangversenyeken, kompozícióiból számos hangfelvétel is készült, idehaza elsősorban a Hungaroton gondozásában. Tudományos szempontból Dohnányi Ernő muzikológiai recepciójában a legnagyobb fordulópontot az MTA Zenetudományi Intézet kebelében, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma támogatásával 2002-ben létrejött – ám 2009-ben önálló kutatóhelyként anyagi források hiányában megszűnt – Dohnányi Archívum tevékenysége jelentette, amely elsősorban az évenként megjelenő Dohnányi Évkönyvvel, illetve a kutatás koncentrációjával lendítette előre a lassan nemzetközivé is váló Dohnányi-kutatást.

Az Archívum számos primer forrást gyűjtött össze, így például a Szlabey-család tulajdonában lévő közel 3000 Dohnányi-dokumentumot (ennek nagyobb hányadát a Zenetudományi Intézet szakkönyvtára, kisebb hányadát a Dohnányi Archívum vásárolta meg), illetve Vázsonyi Bálint zenetudós-zongoraművész hagyatékát, amelynek részeit Vázsonyi 1971-ben megjelent úttörő könyvéhez gyűjtötte össze; megközelítően 2000

dokumentumról van szó. Továbbá az Archívum Dohnányi minden fellelhető művének, vázlatának fénymásolatát is megszerezte – ezek elsősorban az Országos Széchényi Könyvtár illetve a londoni British Library tulajdonában lévő kéziratok –, és őrzi a zongoraművész összes hangfelvételét is, mint ahogy jelentős gyűjteményt állított össze a Dohnányi Ernő pályájáról készült zenekritikákból is. A budapesti Dohnányi Archívum tehát a Dohnányi-kutatás megkerülhetetlen központjának volt tekinthető.

A kései amerikai évek dokumentumai már a Dohnányi Archívum létrejöttének első időszakában a figyelem előterébe kerültek, hiszen ez volt a zeneszerző életének azon korszaka, amely a magyar Dohnányi-kutatás számára a legkevésbé volt ismert és amelynek forrásai a legkevésbé voltak elérhetőek. A források feldolgozásában végül a Dohnányi Archívum fiatal kutatója, dr. Kusz Veronika vállalt oroszlanrészt, aki a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen 2010-ben megvédett doktori disszertációjában elsőként foglalkozott szisztematikusan az amerikai idősakkal. Értekezése megírását meghatározóan gazdagította a lehetőség, hogy 2005-2006-ban egy posztgraduális Fulbright ösztöndíj támogatásával egy tanévet tölthetett el a Florida State Universityn. Kutatómunkája részeként, szakmai együttműködőként és tanácsadóként jelentős mértékben hozzájárult nagyszámú Dohnányi-dokumentum (levelek, koncertprogramok, visszaemlékezések, fotók) az egyetem zenei fakultása könyvtárában való letétbe helyezéséhez. Számos dokumentumot – az örökös kérésére – Magyarországra is szállított: ezek képezik az egykori Dohnányi Archívum McGlynn-letétjét (a magyarországi évekből származó személyes tárgyak, dokumentumok, levelek).

A Dohnányi-kutatás mindazonáltal tisztában volt és van azzal, hogy a magyarországi, illetve a floridai McGlynn-letét nem fedi le Dohnányi Ernő teljes hagyatékát. Számos – nagyrészt feldolgozatlan – dokumentumot őriz a zeneszerző egykori lakóhelyén (568 Beverly Court Tallahassee, FL 32301-2507 USA) Dohnányi mostohaunokája, dr. Seán Ernst McGlynn, aki a két előbb említett letétet az amerikai és a magyarországi intézményekben elhelyezte. A Dohnányi-házban található a zeneszerző zongorája, könyv- és kottatára, képzőművészeti gyűjteménye (festmények, grafikák, szobrok), valamint nagyszámú családi dokumentum (fényképek, levelek, személyes feljegyzések, naptárak), továbbá a komponistát külföldre kísérő harmadik feleség, az író (korábban Salaczné) Zachár Ilona teljes hagyatéka. A Dohnányi-életmű ezen dokumentumai a kutatás számára olyannyira ismeretlenek voltak, hogy jelenleg még részletes leírással sem rendelkezünk a dokumentumok számáról és pontos tartalmáról.

A zeneszerző mostohaunokája, dr. Seàn Ernst McGlynn 2013-ban döntött úgy, hogy a birtokában lévő hagyatékot egy magyarországi zenei szakintézménynek kívánja felajánlani. dr. Seàn Ernst McGlynn édesanyja, Helen (Ilona) Dohnányi-Salacz a komponista nevelt leánya, Dohnányi harmadik feleségének első házasságából származik. A zeneszerző harmadik felesége, Zachár Ilona leányának gyermekére, dr. Seàn Ernst McGlynnre hagyta a Tallahassee-beli házat, illetve a benne lévő ingóságokat, azaz az ott található Dohnányi-dokumentumokat is, és az örökségnek ezen részéből fiát, Julius (Gyula) Dohnányi-Salaczt – az örökös nyilatkozata szerint – kizárta. Habár az ingóságokkal kapcsolatos jogok dr. Seàn Ernst McGlynnt illetik, édesanyja, Helen (Ilona) Dohnányi-Salacz a tervet minden tekintetben támogatja.

A 2012-ben az MTA BTK Zenetudományi Intézetben, a Magyar Tudományos Akadémia Lendület-programjának keretében létrejött „Lendület” 20-21. Századi Magyar Zenei Archívum és Kutatócsoport, mint az egykori Dohnányi Archívum tevékenységének folytatója és dokumentumainak őrzője, Magyarországon a leginkább alkalmas befogadóhelynek tekinthető, s az örökös nagy örömmel adná át épp e kutatóhelynek a hagyatékot, ezzel lehetővé téve a különböző hagyatékrészek egyesítését. Amennyiben létrejön az örökös és az archívum közötti megállapodás, Magyarországon lesz megtalálható a világ legjelentősebb és legnagyobb Dohnányi-gyűjteménye. Az örökös a hagyaték adományozását Dohnányi Ernő rehabilitációjának utolsó állomásaként fogja fel, szeretné, ha az összes fennmaradt Dohnányi-dokumentum egy helyen válhatna kutathatóvá, s ha a Tallahassee-beli házon Magyarország emléktáblát helyezne el. Tekintettel azonban arra, hogy a hagyaték – jelenlegi információink szerint – számos műalkotást, a zeneszerző életművével kapcsolatos ikonográfiai dokumentumot, illetve egy zongorát is tartalmaz, a tárgyak átvétele, szakszerű kezelése, őrzése – hasonlóan a szintén közös felügyelet alatt lévő Lajtha László-emlékszoba és -kiállítás kapcsán kialakított gyakorlathoz – az MTA BTK Zenetudományi Intézet nagy tapasztalatú Zenetörténeti Múzeumával való együttműködésben képzelhető csak el.

Jelen pályázati terv mindazonáltal egyelőre csupán a dokumentumok számbavételére vállalkozik, és – tekintettel a dokumentumok nagy számára, illetve Dohnányi Ernő alakjának a magyar kultúra és művelődés történetében elfoglalt kivételes pozíciójára – a hosszútávú átadás-átvételi koncepció kialakításának kiindulópontjaként szolgál. Első lépésként azt tűzi ki célul, hogy szakmai szempontból előkészítse az ajándékozási szerződés elkészítését és a hagyaték hazaszállítását. Ennek elsődleges feltétele, hogy – a hagyaték tényleges méreteinek, volumenének helyszínen történő felmérését és rendszerezését követően – részletes listát készítsünk az adományozni szándékozott tárgyakról, dokumentumokról. E lista az örökös és a

Magyar Tudományos Akadémia között megkötendő Ajándékozási Szerződés részét is képezni fogja. Adományozási szándékáról az örökös egyértelmű írásbeli nyilatkozatot tett a Magyar Tudományos Akadémia, illetve a Nemzeti Kulturális Alap részére.

Az adományozási lista tartalmazni fog minden olyan tételt – kéziratokat, személyes dokumentumokat, leveleket, tárgyakat, képzőművészeti alkotásokat –, amelyeket az örökös a 20-21. Századi Magyar Zenei Archívumnak és Kutatócsoportnak kíván adományozni, és e dokumentumoknak-tárgyaknak legfontosabb ismertetőjegyeit, eredetét, funkcióját, esetlegesen értékét is feltünteti. Mindez azt is jelenti, hogy a dokumentumok feldolgozása intenzív együttműködést feltételez az adományozó és az adományozási listát elkészítő szakemberek között. A 20-21. Századi Magyar Zenei Archívum és Kutatócsoport részéről a Dohnányi-szakértő dr. Kusz Veronika, valamint az Archívum vezetője, dr. Dalos Anna vesz részt a lista elkészítésében. Pályázatunk azt célozza, hogy egy tíz napos kutatóút keretében tekintsük át, rendszerezzük és listázzuk az amerikai hagyatékot.

Az előkészítő út további célja, hogy a hagyatékot szállításra alkalmas formába öntsük, vagyis az adományozandó dokumentumokat biztonságos módon dobozokban helyezzük el, és a szállításig gondoskodjunk ezek megfelelő tárolásáról. Továbbá: a hagyaték felmérése és listázása lehetővé teszi azt is, hogy kalkulációt készíthessünk a hagyaték szállításának, biztosításának várható költségeiről. Mivel dr. Seàn Ernst McGlynn a hagyaték egy részét a Florida State University zenei fakultásának könyvtárában helyezte letétbe, tárgyalásokat kell folytatnunk e letét sorsáról is. Az örökös szándéka, hogy az egyetemi letét dokumentumai is Magyarországra kerüljenek. Amennyiben a tárgyalások során mégis úgy alakul, hogy a könyvtár meg kívánja tartani a letétet, tárgyalásaink az egyetemi letét digitális verziójának megszerzését fogják célozni. Ez lehetővé tenné, hogy Magyarországon a Dohnányi Ernő életével, működésével és alkotói tevékenységével kapcsolatos összes dokumentum elérhető legyen.

Dohnányi Ernő hagyatékának hazaszállítása az Amerikai Egyesült Államokból jelentős előrelépést jelentene a zeneszerző-zongoraművész-karmester életművének rehabilitálása felé. Kulturális örökségvédelmi szempontból is meghatározó jelentőségű esemény lenne, hiszen egy kivételes nagyságrendű művész hagyatékának egyesítését tenné lehetővé Magyarországon. Alkalmat nyitna arra is, hogy létrejöjjön egy zenetudományi Dohnányi-tudásközpont, amely a muzikológiai kutatásokon túlmenően az előadóművészek számára is megkerülhetetlen információs bázist képezne. Tekintettel a komponista iránt mind Magyarországon, mind pedig külföldön fokozatosan növekvő érdeklődésre, valamint Dohnányinak a magyar zenetörténetben betöltött kivételes, senki mással össze nem vethető

jelentőségére, az amerikai Dohnányi-hagyaték hazaszállítása és kutathatóvá tétele annak feltételeit teremtené meg, hogy Dohnányi Ernő végre visszaszerezze méltó, Bartók és Kodály melletti helyét a nagy magyar muzsikusok pantheonjában.